

Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye-AB İlişkileri 8

Ramazan Kılıç¹

Özet

Türkiye, kuruluşundan itibaren, yönünü Batıya çevirmiş ve “çağdaş uygarlık seviyesini yakalamayı” hedef olarak belirlemiştir. Türkiye, belirlenen bu hedef doğrultusunda, Batıda kurulmakta olan bütün ekonomik, askeri, siyasi kurum ve kuruluşlar ile ilgilenmiş ve bu kuruluşlara kısa zamanda üye olmak için çaba göstermiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), 1957 yılında altı Batı Avrupa Ülkesi tarafından Roma Antlaşması” ile kurulmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu da, önemli bir ekonomik kuruluş olması nedeniyle Türkiye’nin ilgi gösterdiği kuruluşlardan bir tanesi olmuştur. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ilk defa 1959 yılında Türkiye’nin üyelik başvurusuyla başlamış ve iki taraf arasında 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması imzalanmıştır. 10-11 Aralık 1999’da Helsinki’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Türkiye’nin tam üyeliğe adaylığı tescil edilmiştir. Bu gelişmeden sonra, 16-17 Aralık Brüksel Zirvesinde Türkiye ile “Tam Üyelik Görüşmelerinin” 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasının kararlaştırılmış ve belirlenen tarihte Türkiye-AB tam üyelik görüşmeleri başlamıştır.

GİRİŞ

Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkileri, 1959 yılında Türkiye’nin AET’ye tam üyelik başvurusuyla başlamıştır. 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye ile AET arasında ortaklık ilişkisi kurulmuştur. Türkiye ile AB arasında 1973 yılında yapılan Katma Protokol ile 22 yılda tamamlanması öngörülen bir Gümrük Birliği kurulması hedeflenmiştir.

Türkiye-AB arasında Gümrük Birliğinin tamamlanması ile ilişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmıştır. 10-11 Aralık 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi’nde Türkiye AB’ye tam üye olacak bir aday ülke olarak ilan edilmiştir. 12-13 Aralık 2002’de yapılan Kopenhag Zirvesinde de, Türkiye’nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşılaması durumunda Türkiye ile katılım

1 Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ramazan.kilic@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2484-7471.

müzakerelerinin “Gecikme Olmaksızın” başlatılması kararı alınmıştır. Bu karar sonrasında, 16-17 Aralık 2004 Tarihinde yapılan Brüksel Zirvesinde, Türkiye-AB tam üyelik görüşmelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlamasına karar verilmiş ve tam üyelik görüşmeleri belirlenen tarihte başlamıştır.

I. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNİN GELİŞİMİ

1. Türkiye İle Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Roma Antlaşmasının 238. maddesi: “Topluluk bir üçüncü devlet, bir devletler birliği ya da bir uluslararası örgütle, karşılıklı hak ve yükümlülükler, ortak davranışlar ve özel usuller öngören ortaklık kuran anlaşmalar yapabilir” (Pazarıcı, 1993: 142) şeklindedir. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda sonra, batılılaşma ve modernleşmenin öne çıkması, Türkiye’yi Avrupa’da ve onu merkez alarak kurulan siyasi ve güvenlik kuruluşlarına katılmaya yöneltmiştir. Türkiye, bu hedef doğrultusunda Avrupa Konseyi, OECD ve NATO’ya üye olmuştur. Bu nedenle; Türkiye Avrupa’nın en önemli entegrasyon hareketine ilgi duymaya yöneltmiştir.

Türkiye ile Avrupa Birliği ile ilişkilerinin uzun bir geçmişi vardır. Türkiye, AET’nin kuruluşundan itibaren topluluğa ilgi duymuştur. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğunun 1958 yılında kuruluşundan hemen sonra, Temmuz 1959 tarihinde Topluluğa tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Ankara Anlaşmasının ikinci maddesinde bu ortaklığın üç dönemde ve gittikçe gelişen bir Gümrük Birliğini hedef olarak gerçekleştirilmesi öngörülmüştür (Öner, 1974: 246-256). Bunlar; Hazırlık, Geçiş ve Son dönemi kapsamaktadır.

Hazırlık; Türkiye’nin, ortaklık ilişkisinde üzerine düşecek yükümlülükleri yerine getirebilmesi için AET’nin yardımıyla ekonomisini geliştirmesi hedeflenmiştir. Bu dönem, 5 yıl olarak öngörülmesine rağmen fiilen 9 yıl sürmüştür. **Geçiş;** Türkiye ile AT arasında 1973 yılında yapılan Katma Protokol ile başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye ile AT arasında Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu dönem, 22 yılda tüm ürünlerde gümrüklerin sıfırlanmasını öngörülmüştür. Türkiye ile AB arasında, 1996 yılı Ocak ayında Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesiyle bu dönem fiilen sona ermiştir (Çifçi, vd. 2018: 107). **Son Dönem;** Bu dönem, Gümrük Birliğinin tamamlanması ile tam üyeliği öngörmektedir.

Ankara Anlaşmasının hükümlerine göre, Türkiye-AB ortaklık ilişkisinin son hedefi Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam olmasıdır. 1975-1980 dönemi ve sonrası ilişkileri de şu şekilde özetlemek mümkündür: Bu yıllar arasında Topluluk-Türkiye ilişkileri durgunluk dönemine girmiştir. Kıbrıs Barış Harekatı ve petrol şoku bu durgunlukta temel etkenleri oluşturmuştur. İlk

başta ekonomik nedenlere bağlı sorunlar, 12 Eylül askeri darbesi sonrası ve Yunanistan'ın Topluluğa tam üye olmasıyla giderek büyümüştür. Bu dönemde; Türkiye-AB dondurulmuş ve iki taraf arasındaki mali işbirliği sona ermiştir. Türkiye, AET'ye ikinci tam üyelik başvurusunu 14 Nisan 1987 tarihinde yapmıştır. Türkiye bu dönemde; gaha önce ertelenen gümrük vergileri uyum ve indirim takvimini hızlandırarak yeniden yürürlüğe koymuştur. 6 Haziran 1990 tarihinde Topluluk Matutes paketini kabul etmiştir. Paket uyarınca;

- i. Gümrük Birliğinin sürecinin tamamlanması,
- ii. Mali işbirliğinin tekrar canlandırılması,
- iii. Politik diyalogun başlatılması,
- iv. Ekonomik işbirliğinin giderek arttırılması,

22 Haziran 1993 yılında Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bir gelişme daha yaşanmıştır. Bu tarihte yapılan Kopenhag Zirvesinde alınan kararlar, Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Türkiye-AB ilişkileri açısından diğer önemli bir gelişme de, Kopenhag Zirvesinde Türkiye-AB ilişkilerinin sadece Gümrük Birliği ile sınırlandırılmış olmasıdır (Toprak vd.,2001: 58). Türkiye-AB arasında Gümrük Birliğinin tamamlanmasıyla Ekonomik Entegrasyon açısından önemli bir mesafe kat edilmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinde çok önemli bir gelişme de, Avrupa Birliği'nin 10-11 Aralık 1999 tarihinde yaptığı Helsinki Zirvesinde yaşanmıştır. Helsinki Zirvesinde, “Türkiye, tam üyeliğe aday ülke olarak” olarak ilan edilmiştir (Karlık ve Tonus, 2002: 18).

2. Türkiye-AB İlişkilerinin Belgeleri

2.1. Ankara Anlaşması

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında ortaklık anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmıştır.

2.2. Katma Protokol

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında; 23 Kasım 1970 tarihli protokol ile geçiş dönemi başlamıştır.

2.3. İkinci Tam Üyelik Başvurusu

Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ikinci defa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. AET, Türkiye'nin yaptığı başvuruya 18 Aralık 1989 tarihinde cevap vermiştir.

2.4. Türkiye'nin İkinci Tam Üyelik Başvurusuna Komisyonun Cevabı

Türkiye'nin AET'ye yaptığı ikinci tam üyelik başvurusuna, ilgili komisyon, 18 Aralık 1989 tarihinde olumsuz cevap vermiştir.

2.5. Mali İşbirliğine İlişkin Topluluk Bildirgesi

Türkiye'nin AET'ye üyelik sürecinde önemli mali kaynağa, krediler ile önemli düzeyde teknik yardıma ihtiyaç duyacağı öngörülmüştür.

2.6. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı

Türkiye- AB Ortaklık Konseyi, Gümrük Birliğinin yürürlüğe girmesinden sonra geçerli olacak bir dizi karar almıştır.

2.7. 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyinin Gümrük Birliği İle İlgili Kararı

Türkiye ile AT Ortaklık Konseyi, Brüksel'de 6 Mart 1995'te yaptığı toplantıda "Gümrük Birliğinin Tamamlanması" kararı vermiştir.

2.8. AB Helsinki Zirvesi Kararları

AB Helsinki Zirvesi, Türkiye'nin 65 yıldır devam eden üyelik sürecinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. AB'nin, 10-11 Aralık 1999'da yaptığı bu zirvede, Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik adaylığı kabul edilmiştir. Bu zirve sonrasında, Türkiye-AB ilişkileri yeni ve daha olumlu bir döneme girmiştir.

2.9. Katılım Ortaklığı Belgesi

AB üyesi ülkelerin dışişleri bakanlarının oluşturduğu AB Genel İşler Konseyi, Brüksel'de 4 Aralık 2000 tarihinde yaptığı toplantıda, Katılım Ortaklığı Belgesi'ni güncelleştirmiştir.

3. Genişleme Sürecinde Türkiye

Avrupa Birliği, kuruluşundan itibaren başarılı bir entegrasyon olması nedeniyle yeni üyelerin katılım talebiyle karşılaşmış ve günümüze kadar sürekli genişleme süreci yaşamıştır.

3.1. Lüksemburg Zirvesi

12-13 Aralık 1997 tarihinde, Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği Zirvesinin Sonuç Bildirisinin önemli bir bölümü genişlemeye ayrılmıştır. Bu Zirvede, Türkiye için şu başlıklar öne çıkmaktadır:

- Türkiye'nin AB üyeliği için ehliyeti teyit edilmiştir.
- AB, Türkiye'nin tam üyeliğe hazırlanması için bir strateji belgesi belirlemiştir.

3.2. Viyana ve Cardiff Zirveleri

AB Cardiff Zirvesi 15-16 Haziran 1998 tarihinde gerçekleştirilmiş ve zirve sonuç bildirgesinde, Türkiye'nin “**Üyelik İçin Ehil**” olduğu ifadesi yerine, “**Üyelik Adayı**” tanımlanması getirilmiştir.

4. 1999 Yılı Sonrası Gelişmeler

4.1. Deprem Yardımları

Türkiye'de Ağustos 1999'da yaşanan depremin ardından AB ülkelerinden ve Komisyon aracılığıyla yapılan yardımlar ve Yunanistan'ın bu konudaki olumlu tutumu, Türkiye-AB ilişkilerinde olumlu bir döneme girilmesine yol açmıştır.

4.2. AB Komisyonunca Açıklanan İkinci İlerleme Raporu

AB Komisyonu'nun her aday ülke için hazırladığı raporlardan ikincisi, 13 Ekim 1999 tarihinde, Komisyon tarafından açıklanmıştır.

4.3. AB Devlet Başkanları Özel Zirvesi

Zirve Toplantısı, Finlandiya'nın Tampere kentinde, 15-16 Ekim 1999 tarihinde yapılmıştır. Zirvede, adalet ve içişleri konuları, ile genişleme konusu ele alınmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı, gayri resmi olarak görüşülmüştür.

4.4. AB Dışişleri Bakanları İle Yapılan Toplantı

18-19 Kasım 1999 tarihlerinde, İstanbul'da toplanan AGİT Zirvesi sonrası dönemin Türkiye dışişleri bakanı, Avrupa Birliği Üye Ülkelerin Dışişleri Bakanlarına yemekte ev sahipliği yapmıştır.

4.5. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi

AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılmıştır. Bu Zirvede Türkiye, oybirliğiyle “**Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak**” ilan edilmiştir.

4.6. Helsinki Zirvesinden Sonraki Gelişmeler

Türkiye'nin, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde AB'ye tam üyeliğe aday ülke olarak ilan edilmesinden sonra, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir süreç başlamıştır.

5. 2001 Yılı Sonrası Gelişmeler

2001 yılında Türkiye-AB ilişkilerinde önemli gelişmelerin yaşandığı ve diğer yıllara göre çok daha başarılı geçtiği görülmektedir.

5.1. Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program

Türkiye'nin AB'ye adaylığının resmi olarak ilan edilmesinden sonra, AB Komisyonu tarafından, Türkiye için de “**Katılım Ortaklığı Belgesi**” oluşturulmuştur.

5.2. Tarama Süreci Toplantıları

11 Nisan 2000 tarihinde, Lüksemburg'da yapılan Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi kararına göre, müktesebat incelemesi amacıyla, 8 adet alt-komite kurulmuştur.

2001 yılı, Türkiye İlerleme Raporu, 13 Kasım 2001 tarihinde yayınlanmıştır.

5.3. İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi

Her yıl aday ülkeler ile ilgili olarak Avrupa Birliği Komisyonu tarafından İlerleme Raporları hazırlanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ile ilgili olarak Dördüncü İlerleme Raporu 13 Kasım 2001'de açıklanmıştır.

5.4. Geleceğe İlişkin Konvansiyon

Şubat 2000'de, Hükümetler arası Konferans (HAK) ve Aralık 2000 tarihli Nice Zirvesi, AB'nin genişleme sürecince yapılması gereken kurumsal reformları ele almak üzere yapılmıştır.

6. 12-13 Aralık Kopenhag Zirvesi ve Türkiye

12 ve 13 Aralık 2002'de Avrupa Konseyi Kopenhag'da toplanmıştır. Kopenhag şehrinde yapılan bu zirvede, genişleme süreciyle ilgili kararlar alınmıştır. Bu zirvede, Türkiye ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Türkiye ile ilgili zirve kararları şunlardır (Kopenhag Avrupa Konseyi Zirve Sonuçları, 2002).

“AB Konseyi, Helsinki’de 1999 yılında aldığı ve Türkiye’nin diğer aday ülkelerle aynı kriterler esasında Birliğe katılacağını belirten kararını hatırlatmaktadır. Konsey, bu itibarla, Türkiye’nin Kopenhag kriterlerini karşılamaya yönelik girişimlerini, özellikle son dönemde Katılım Ortaklığı Belgesi’nde belirlenen öncelikli alanlardaki kapsamlı mevzuat uyum paketleri ile bunları uygulamaya yönelik tedbirler aracılığıyla kaydettiği önemli mesafeyi büyük bir memnuniyetle karşılamaktadır. Birlik, yeni Hükümetin reform sürecini geliştirme konusundaki kararlılığını kabul etmekte ve siyasi kriterler alanında kalan mevcut eksikliklerin bir an önce sadece mevzuatla değil aynı zamanda uygulama yoluyla da giderilmesi gereğine işaret etmektedir. Birlik, 1993 yılında Kopenhag’da kabul edilen siyasi kriterler uyarınca, üyeliğe aday ülkelerin, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların korunmasını güvence altına alan kurumların istikrarını sağlaması gerektiğini hatırlatmaktadır. Birlik, Türkiye’nin reform sürecini enerjik bir biçimde sürdürmesini teşvik etmektedir. **Avrupa Konseyi, 2004 yılı Aralık ayında Komisyon’un vereceği rapor ve tavsiye üzerine, Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar verdiği takdirde, Avrupa Birliği Türkiye ile katılım müzakerelerini gecikme olmaksızın başlatacaktır.**

AB üyeliği yolunda Türkiye’ye yardım sağlaması amacıyla, Türkiye için katılım stratejisi güçlendirilmelidir. Komisyon, gözden geçirilmiş bir Katılım Ortaklığına ilişkin öneride bulunmaya ve mevzuatın incelenmesi sürecini yoğunlaştırmaya davet edilmektedir. Buna paralel olarak, Gümrük Birliği genişletilmeli ve derinleştirilmelidir. Birlik, Türkiye için katılım öncesi mali yardımını önemli ölçüde artıracaktır. Bahse konu yardım, 2004 yılından başlayarak bütçenin “**katılım öncesi harcamalar**” kaleminden karşılanacaktır.”

7. Brüksel Zirvesi

Brüksel Zirvesi, 16-17 Aralık 2004’de Avrupa Birliği Devlet ve hükümet başkanlarının katılımı ile toplanmış ve zirvede Türkiye ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Brüksel zirvesinde, Türkiye ile katılım müzakeresi başlatma kararı verilmiştir. Bu karara göre, **Avrupa Birliği, Türkiye ile 3 Ekim 2005 tarihinde “Tam Üyelik Müzakereleri”ne başlaması kararı alınmıştır.** Brüksel Zirvesinde, Avrupa Konseyi ’nin görüştüğü temel konular şunlardır: (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024). Genişleme, Finansal Çatı, Terörizm, Özgürlük Alanı, Güvenlik ve Adalet: AB’nin 2005-2012 Uyuşturucu Stratejisi, Dış İlişkiler, Diğer Konular.

16-17 Aralık Brüksel zirvesinde Türkiye ile ilgili alınan kararlar aşağıdaki verilmektedir: (T.C. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı, 2024).

- AB Konseyi, Helsinki Zirvesinde, Türkiye'nin diğer aday ülkelere uygulanan kriterler temelinde Birliğe katılımı mukadder bir aday ülke olduğu üzerinde mutabık kalmıştır. Konsey, Aralık 2004'teki toplantısında, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğinin Komisyonun hazırladığı bir rapor ve tavsiyeye dayanarak kararlaştırması halinde, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle katılım müzakerelerini gecikmeksizin başlatacağına ilişkin olarak Türkiye hakkında kabul ettiği geçmiş sonuç bildirimlerini göz önünde bulundurdu.

- AB Konseyi, Türkiye'nin geniş kapsamlı reform sürecinde kaydettiği belirleyici ilerlemeyi memnuniyetle karşıladı ve Türkiye'nin reform sürecini devam ettirmesine olan güvenini ifade etti. Konsey ayrıca, Türkiye'nin Komisyon tarafından belirlenen altı yasal düzenlemeyi yürürlüğe koyma yolundaki çabalarını etkin bir şekilde sürdürmesini bekler. Siyasi reform sürecini geriye dönülmez kılmayı ve özellikle temel özgürlükler ve insan haklarına tam saygı açısından reformların tam, etkin ve kapsamlı olarak bir uygulanmasını teminat altına almak amacıyla, bu süreç, işkence ve kötü muameleye karşı sıfır hoşgörü politikasının uygulanması da dahil, Komisyonun 2004 rapor ve tavsiyesinde endişe kaynağı olarak belirlenen tüm noktaları ele alarak Konseye düzenli olarak rapor sunmayı sürdürmeye çağrılan Komisyon tarafından yakından izlenmeye devam edilecektir. Avrupa Birliği, reform sürecindeki öncelikleri ortaya koyan Katılım Ortaklığı temelinde siyasi reformlardaki ilerlemeyi yakından izlemeye devam edecektir.

- AB Konseyi, Birliğe on yeni üye devletin katılmış olduğunu göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına yönelik Protokolü imzalama kararını memnuniyetle karşıladı.

AB Konseyi bu bağlamda, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, müzakerelerin fiilen başlamasından önce ve Avrupa Birliği'nin mevcut üyeliğine dair uyarlamalar üzerinde anlaşmaya varılarak sonuçlandırıldıktan sonra, Ankara Antlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin Protokolü imzalamaya hazırdır" şeklinde Türkiye tarafından yapılan beyandan da memnuniyet duydu.

- AB Konseyi, iyi komşuluk ilişkilerine koşulsuz bağlılık ihtiyacını vurgulayarak, Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerinde kaydedilen iyileşmeyi ve Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ilkesine uygun olarak, henüz çözümlenmemiş sınır anlaşmazlıklarının çözümlenmesine yönelik olarak ilgili üye ülkelerle

çalışmaya devam etmeye hazır olmasını memnuniyetle karşıladı. AB Konseyi, önceki Sonuçlara, özellikle bu konudaki Helsinki Sonuçlarına uygun olarak, henüz çözümlenmemiş sorunlara ilişkin durumu gözden geçirdi ve bu amaca yönelik görüşmeleri memnuniyetle karşıladı. Konsey, bununla irtibatlı olarak, katılım süreci üzerinde yansımaları olan çözümlenmemiş anlaşmazlıkların gerektiği takdirde çözüm bulunması amacıyla Uluslararası Adalet Divanına getirilmesi gerektiğine dair görüşünü teyit etti. AB Konseyi, uygun gördüğü şekilde gözden geçirmek üzere, kaydedilen gelişmelerden haberdar edilecektir.

- AB Konseyi Avrupa Parlamentosu'nun 15 Aralık 2004 tarihinde kabul edilen kararını not eder.

- AB Konseyi, Komisyon tarafından belirlenen altı Kanununun Kabul edilmesinden memnuniyet duydu. Yukarıda yazılanlar ile, Komisyon raporu ve tavsiyesi ışığında, Komisyon tarafından belirlenen altı kanunu yürürlüğe koyması şartıyla, **Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini müzakereleri açmak için yeterli ölçüde karşıladığına karar verdi.** Avrupa Birliği Konseyi, Komisyonu, Türkiye ile müzakereler hakkında öneri sunmaya davet etmiştir. 3 Ekim 2005 tarihinde müzakereleri açmak üzere konseye çağrıda bulunmuştur.

8. Türkiye-AB Katılım Müzakereleri

3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'ta yapılan Hükümetlerarası Konferans (HAK) ile Türkiye, Avrupa Birliği ile katılım müzakerelerine resmi olarak başlamıştır. Bu konferansta Müzakerelerin ne şekilde yürütüleceği ile ilgili yöntem ve esasları belirleyen "Müzakere Çerçeve Belgesi" kabul edilmiştir. Bu belgede müzakerelerin 3 temel üzerinde yürütülmesi kararlaştırılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2014).

a. Kopenhag siyasi kriterlerinin tam olarak uygulanması, siyasi reformların yapılması ve içselleştirilmesi,

b. Avrupa Birliği Müktesebatının kabul edilmesi ve uygulanması,

c. Sivil toplum ile diyalogun güçlendirilmesi.

Türkiye ve Avrupa Birliği arasında devam eden Katılım Müzakereleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği Müktesebatını hangi sürede uygulayıp, yürürlüğe koyacağını ve uygulayacağını belirleyen bir süreçtir. Mevzuat uyumu, Topluluk organlarının çıkardıkları mevzuatın tümünü içermektedir. Bu müktesebat, Katılım Müzakereleri Fasılları şeklinde ve 35 başlık altında toplanmıştır. Bunlar (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2014).

1. Malların Serbest Dolaşımı, 2. İşçilerin Serbest Dolaşımı, 3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi, 4. Sermayenin Serbest Dolaşımı, 5. Kamu Alımları, 6. Şirketler Hukuku, 7. Fikri Mülkiyet Hukuku, 8. Rekabet Politikası, 9. Mali Hizmetler, 10. Bilgi Toplumu ve Medya, 11. Tarım ve Kırsal Kalkınma, 12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı, 13. Balıkçılık, 14. Taşımacılık Politikası, 15. Enerji, 16. Vergilendirme, 17. Ekonomik ve Parasal Politika, 18. İstatistik, 19. Sosyal Politika ve İstihdam, 20. İşletmeler ve Sanayi Politikası, 21. Trans-Avrupa Şebekeleri, 22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, 23. Yargı ve Temel Haklar, 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik, 25. Bilim ve Araştırma, 26. Eğitim ve Kültür, 27. Çevre, 28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, 29. Gümrük Birliği, 30. Dış İlişkiler, 31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları, 32. Mali Kontrol, 33. Mali ve Bütçesel Hükümler, 34. Kurumlar, 35. Diğer Konular.

8.1. Türkiye İle Avrupa Birliği Katılım Müzakereleri Süreci (EU Enlargement, 2024, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2024).

I. Tarama Süreci: 3 Ekim 2005-13 Ekim 2006

II. Müzakere Süreci:

Bir (1) Fasil İçin: Müzakereler geçici olarak açılıp kapanmıştır.

1-Bilim ve Araştırma

On iki (12) Fasil İçin: Müzakereler açılmıştır. Ancak kapanış kriteri getirilmiştir.

1-İşletme ve Sanayi Politikası, 2- İstatistik, 3- Mali Kontrol, 4- Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, 5- Trans-Avrupa Şebekeleri, 6- Fikri Mülkiyet Hukuku, 7- Şirketler Hukuku 8-Sermayenin Serbest Dolaşımı 9- Bilgi Toplumu ve Medya, 10-Vergilendirme, 11-Çevre 12- Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

İki (2) Fasil İçin: Müzakere Pozisyon Belgesi iletilmiştir. AB Ortak Pozisyon Belgesi beklenmektedir.

1-Eğitim ve Kültür,

2-Ekonomik ve Parasal Politika

Sekiz (8) Fasil İçin: Müzakerelerin açılabilmesi için getirilen açılış kriterlerinin karşılanması gerekmektedir. Diğer Fasıllar: Tarama Sonu Raporu beklenmektedir. (Hazine Müsteşarlığı, 2013).

9. SONUÇ

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, AET'nin kurulmasından kısa bir süre sonra, 1959 yılında Türkiye'nin tam üyelik başvurusuyla başlamıştır. 12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye ile AET arasında imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye ve Topluluk arasında bir ortaklık ilişkisi başlamıştır. Ankara Anlaşmasından sonra, 1973 yılında yapılan Katma Protokol ile de Türkiye ile AB arasında 22 yılda tamamlanması öngörülen bir Gümrük Birliği oluşturulması hedeflenmiş ve 1996 yılı başında bu hedef gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğinin tamamlanmasından sonra ilişkiler olumlu yönde gelişmiştir. Bu olumlu gelişmelerin devamında 10-11 Aralık 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye AB'ye tam üye olacak aday ülke olarak ilan edilmiştir. Ekonomik özgürlüklerin ülkelerin ekonomik performansları üzerine etkileri dikkate alındığında (Aslan ve Kılıç, 2022), bu gelişme Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası niteliğindedir.

12-13 Aralık 2002 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesinde de, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşılaması durumunda Türkiye ile katılım müzakerelerinin "Gecikme Olmaksızın" başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu karar doğrultusunda, 16-17 Aralık 2004 Tarihinde yapılan Brüksel Zirvesinde, Türkiye-AB tam üyelik görüşmelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlamasına karar verilmiş ve tam üyelik görüşmeleri bu tarihte başlamıştır. Türkiye ile AB arasında başlayan tam üyelik Müzakerelerin yöntem ve esasları belirleyen "Müzakere Çerçeve Belgesi" kabul edilmiştir. Türkiye ile Avrupa Birliği arasında devam eden Katılım Müzakereleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği Müktesebatını hangi sürede kendi hukukuna uygulayıp, yürürlüğe koyacağıının ve uygulayacağıının belirlendiği bir süreçtir. Bu müktesebat, Katılım Müzakereleri Fasılları şeklinde ve 35 başlık altında toplanmıştır. Fasıllar itibariyle başlayan görüşmelerde ilk zamanlarda olumlu gelişmeler sağlanmasına rağmen sonraki dönemlerde somut gelişmeler yaşanmamıştır. Son yıllarda Türkiye-AB ilişkileri adete dondurulmuştur. Bu nedenle; her iki tarafın da ilişkilerin tekrar rayına girmesi için adım atması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aslan, V. ve Kılıç R. (2022). Ekonomik özgürlükler, yabancı doğrudan yatırımlar ve yabancı portföy yatırımları arasındaki ilişki: OECD ülkeleri üzerine ampirik bir çalışma. Nobel Yayınları, 1. Basım, Aralık 2022.
- Avrupa Birliği Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi (ABADM), Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği (Representation of the European Commission to Turkey), <http://www.deltur.ccc.eu.int/main-t.html>
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/turkey/index_en.htm, 4.4.2024.
- Çifçi, İ., Uzgören, E., & Özbek, R. İ. (2018). Gümrük Birliği Anlaşması Türkiye'nin Avrupa Birliğine Yakınsamasını Sağladı mı?. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(4), 106-128. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.369975>.
- https://european-union.europa.eu/index_en, 3.3.2024.
- <https://ec.europa.eu/eurostat>, 5.5.2024.
- <http://www.foreigntrade.gov.tr/>, 2.4.2024.
- <https://hmb.gov.tr/>, 2.3.2024.
- https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_en, 6.5.2024.
- https://www.ab.gov.tr/_300.html, 6.5.2024.
- <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=EN&id=45>, 6.5.2024.
- İKV, Avrupa Birliği Oluşumunda Türkiye'nin Yeri ve Dayanışma İlkesi, İKV Yayınları, No: 128, İstanbul, Eylül 1994.
- KARLUK, Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, 2.Baskı, Beta A.Ş., Eskişehir, Ekim 1994.
- KARLUK, Rıdvan, "Dünya Ekonomisinde Küreselleşme Bölgeselleşme Eğilimleri ve Gümrük Birliği Bölgesel Ekonomik Gelişmeler," Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık, 1995.
- KARLUK, Rıdvan, Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar, 2.Baskı, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, Eylül 1995.
- KARLUK, S.Rıdvan-TONUS, Özgür, Avrupa Birliği Kapısında Türkiye, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.
- KILIÇ, Ramazan, "Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği", 4.Baskı, Asmaltı Yayınevi, Kütahya, 2018. KILIÇ, Ramazan, "Ekonomik Entegrasyon Teorisi", Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi, Temmuz-Ağustos 1996, Sayı:24.

- Ramazan Kılıç | 13 KILIÇ, Ramazan, “Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye”, Dünya Gazetesi, 26 Temmuz 1995.
- KILIÇ, Ramazan, “Türkiye-AB Gümrük Birliğinin Türk Sanayii Üzerinde Yaratacağı Olası Etkiler”, Dumlupınar Üniversitesi, Tavşanlı Meslek Yüksekokulu Yıllığı, Ekim 1995.
- KILIÇ, Ramazan, Türkiye-AB Gümrük Birliğinin Türk Sanayii ve Kütahya Seramik Sanayii Üzerindeki Olası Etkileri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- OĞUZ, Orhan, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1969.
- PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, Turhan Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 1993.
- ÖNER, Oğuz, Türkiye’yi Uluslararası Ekonomik Kuruluşlara Üye Yapan Anlaşmalar, A.Ü. SBF. Yayın No: 376, Ankara Anlaşması, Ankara, 1974. T.C. Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Ekonomisi, 28 Ekim 2013, http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=SfnI3kAcGzn6ref8UNcCFQ=-H7dcC+LxBI8=&sk=ekonomi_sunumu.22.1.2014.
- T.C. Başbakanlık HDTM, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, (2.Baskı), Ankara, Ocak 1993. T.C. Dış İşleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/>
- TOPRAK, Metin, DEMİR, Ömer, DOĞANLAR, Murat, DÖNEK, Ekrem, ACAR, Mustafa, AÇIKGÖZ, Ömer, Küreselleşen Dünyada Türkiye Ekonomisi, Siyasal Kitabevi, 2001.